

## ORDYNATORZY ODDZIAŁU CHIRURGICZNEGO KRAKOWSKIEGO SZPITALA BRACI MIŁOSIERNYCH (OBECNIE IM. EDMUNDA BIERNACKIEGO)<sup>2</sup>

Lekarzem chirurgiem był sławny Brat Gabriel, czyli Kamil hrabia Ferrara (7, 8)<sup>3</sup>, którego działalność przyczyniła się do powstania krakowskiego szpitala Braci Miłosiernych (9). W 1596 r. ukazało się w weneckiej oficynie Bartłomieja Carampello pierwsze dwuczęściowe wydanie podręcznika Ferrary *Nuova selva di Cirugia*, z którego zachowały się dwa egzemplarze: w Bibliotece Kongresu USA w Waszyngtonie i w Bibliotece Uniwersyteckiej w Erlangen (RFN). Drugie już trzyczęściowe wydanie *Nuova selva di Cirugia in tre Parti*, datowane w Rzymie 1 czerwca 1598, zostało wydane przez Sulpicjusza Manciniego — egzemplarz tego wydania posiada Biblioteka Narodowa w Rzymie. Podręcznik jest dedykowany ówczesnemu pracodawcy i opiekunowi autora — księciu Franciszkowi Marii II di Urbino i Pesaro. Dedykacja podkreśla życzliwość, opiekę, poparcie i łaski księcia, które umożliwiły Ferrarze nie tylko długie wykonywanie swej sztuki lekarskiej, lecz również jej pogłębianie i rozwój. Ze słów samego autora wynika zamiar przedstawienia w dziele zabiegów chirurgicznych, praktyki lekarskiej, leczenia i leków, o których w ogóle lub dostatecznie nie wspominają inne dzieła medyczne. Jak wynika z treści podręcznika, Ferrara znał i wykonywał poważne zabiegi chirurgiczne: amputacje, trepanacje czaszki, usuwanie wielkich guzów, duże cięcia, podwiązanie naczyń, drenaże klatki piersiowej itp. Często modyfikował i udoskonalał technikę operacyjną, wymyślał odpowiednie instrumenty. Zgodnie z ograniczonymi wówczas wiadomościami i możliwościami skrupulatnie przestrzegał antyseptyki. Sam preparował materiał do szycia, m. in. z jelit i włókien nerwowych, ze ścięgien żółwia, zanurzanych w wywarze rozmarynu z czerwonym winem, zadany olejkami z esencji różanej, dla

---

<sup>1</sup> Ordynator Oddziału Chorób Wewnętrznych Szpitala im. E. Biernackiego, 31-061 Kraków, Trynitaraska 11.

<sup>2</sup> Artykuł opracowano na podstawie referatu wygłoszonego na posiedzeniu Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Szpitalnictwa w Krakowie dnia 30 października 1977 r.

<sup>3</sup> Liczby w nawiasach oznaczają numery pozycji wykazu bibliograficznego (zob. s. 202—204).

rozmiękczenia materiału oraz dla ochrony pacjenta przed zakażeniem i gorączką, jak to sam zapewniał.

Dzieło i jego autor uzyskały nawet papieskie brewe Klemensa VII z dnia 2 kwietnia 1596 r., w którym papież Aldobrandini, chcąc chronić interesy „kochanego syna Gabriela Ferrary” i „zapewnić szczególne łaski i opiekę” zakazuje na przeciąg dziesięciu lat, by „w Rzymie i na obszarze Państwa Kościelnego” dzieło mogło być drukowane, sprzedawane lub trzymane na sprzedaż bez zgody jego autora (7). Być może, że z tym dziełem i innymi osiągnięciami Ferrary i Braci Miłosiernych wiąże się dalsze sławne brewe papieskie, z dnia 9 września 1596 roku, które ukazało się zaledwie w pięć miesięcy po uprzednio wspomnianym. To właśnie brewe przywróciło częściowo we Włoszech rangę zakonu Braciom Miłosiernym, którzy ją stracili w 1592 r. i pozostawali jedynie zwykłym zgromadzeniem.

Oficyna wenecka Sebastiana Combi wznawia w latach 1605 i 1608 podręcznik Ferrary. Z pierwszego wznowienia pozostało po egzemplarzu w Bibliotece Uniwersyteckiej w Pradze i w Bibliotece Narodowej w Wenecji, z drugiego nie uchował się żaden egzemplarz. W jednej z przedmów Ferrara, który władał doskonałym, wartkim i jędrnym językiem i stylem ostrzeżga „zycliwego czytelnika, że to nasze dziełko nie jest napisane w nieskazitelnej mowie Toskanii, niech jednak wie, że nie jest to naszym zawodem, i że zamierzamy wyłożyć nasze myśli słowem raczej twardym i znaczącym, niż chędogim, i pięknym, nie mając nigdy do czynienia z zawodem literata, tak jak wykonuję ten dobrego chirurga, niech będzie Bóg błogostawiony, z którego wypływa wszystko dobro, a któremu niech będzie cześć i chwała na wieki wieków. Przyznaję, tedy, z pobożną skromnością, że jestem „dobrym chirurgiem”. W roku 1625 Jakub von Zetter wydaje staraniem niemieckiego lekarza Piotra Uffenbacha wersję łacińską dzieła Ferrary w oficynie H. Paltheniusa (pozostało z niej pięć egzemplarzy: w Bibliotece Brytyjskiego Muzeum w Londynie, Bibliotece Narodowej w Paryżu, Bibliotece Uniwersyteckiej w Lipsku, Bibliotece Miejskiej w Lindau (RFN-Bawaria) oraz w Bibliotece Brera w Mediolanie). W roku śmierci Ferrary pojawiają się dwa nowe wydania jego dzieł w weneckiej oficynie Jana Baptisty Combi, pierwsze — jak głosi tytuł przerobione i poszerzone przez samego autora. Z tego wznowienia z roku 1627 po egzemplarzu posiadają: Archiwum Generalne Kongregacji Braci Miłosiernych, Biblioteka Narodowa w Paryżu i Biblioteka Brytyjskiego Muzeum w Londynie. Z dalszych wydań w latach 1629, 1644 i 1696 (to ostatnie było wznowieniem trzyczęściowego podręcznika z 1598 r.) nie zachował się żaden egzemplarz. Dzieła Ferrary były tłumaczone również na inne języki i wysoko cenione jeszcze długo po śmierci au-

tora, np. przez niemieckie podręczniki: Jana Aleksandra Brambilla z roku 1777 (*Historia odkryć fizyczno-medyczo-anatomiczno-chirurgicznych dokonanych przez sławnych włoskich autorów*) i Gurłta, wydany w 1898 r. w Berlinie (*Historia chirurgii i jej praktyki*).

Jak twierdzi prawie współczesny Ferrarze kronikarz Giuseppe della Santa Croce Cruchten (7), Ferrara „nie miał sobie równych w owym czasie pod względem wiedzy lekarskiej i chirurgicznej”. Rzeczywiście ściągnięty rozstawnymi koźmi w 1615 r. do Grazu Ferrara ratuje arcyksięciowi austriackiemu Maksymilianowi Ernestowi życie i ramię chore po nieudalym upuście krwi. Brat pacjenta, arcyksiążę, a późniejszy cesarz Ferdynand II, czyni z Ferrary swego osobistego lekarza, doradcę i przyjaciela, zapewniając wiele korzyści Braciom Miłosiernym oraz ich wiedeńskiemu konwentowi i szpitalowi. Dalsze przywileje spływają na zakon po udziale Ferrary i kierowanej przezeń grupy braci w wojnie w roku 1620 na polach bitewnych Czech i przyczyniają się do powstania konwentu i szpitala w Pradze. Wreszcie już w czasie pobytu w Austrii, Ferrara zostaje nagle wezwany prawdopodobnie z delegacji służbowej w Krakowie do Rzymu celem przypuszczalnie chirurgicznego leczenia papieża Urbana VIII. Leczenie to zostało chyba ukończone przed 20 czerwca 1624 roku, kiedy to prawdopodobnie w uznaniu wiedzy i osiągnięć Ferrary papież wydał bullę *Sacrosanctum Apostolatus officium*, w której nadał ważne przywileje szpitalniczemu zakonowi Braci Miłosiernych.

### RUDOLF TRZEBICKY

Chociaż do końca XIX wieku szpital nasz miał charakter ogólny, na co wskazują sprawozdania szpitalne, wśród prymariuszy i ordynatorów szpitala (10, 11) spotyka się równoczesnych doktorów medycyny i chirurgii, jak Franciszek Brodowski, Jan Buszek i Stanisław Pareński lub magistrów chirurgii jak Melaniusz Rejthárek i Deodat Jan Czulik. Odnowa i adaptacja gmachu szpitala w latach 1891 i 1892 umożliwiła utworzenie w pierw w małego, zaledwie 11-łózkowego odrębnego Oddziału Chirurgicznego.

Pierwszym ordynatorem nowo powstałego oddziału został Rudolf Trzebicky (3, 4, 5, 27). Rudolf Trzebicky urodził się w roku 1859 w Koloszarze w czasie pobytu tu rodziców związanego z pracą ojca, lekarza wojskowego. Trzebicky ukończył gimnazjum w Krakowie, w roku 1877 złożył egzamin dojrzałości i wpisał się na Wydział Lekarski Uniwersytetu Jagiellońskiego. W czasie studiów za celujące wyniki egzaminów otrzymał pierścień brylantowy (5), uzyskując z zaszczytnym wyróżnieniem „sub auspiciis Imperatoris” z dnia 12 maja 1883 r. stopień doktora wszech nauk le-

karskich. Po studiach Trzebicky został uczniem i bliskim współpracownikiem słynnego profesora chirurgii, Jana Mikulicza, pełniąc następnie funkcje drugiego asystenta prowadzonej przez Mikulicza katedry i kliniki chirurgicznej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Gdy dekret cesarza austriackiego z 21 lutego 1887 r. zezwolił Mikuliczowi na odejście z Krakowa z dniem 31 marca 1887 r., od kwietnia tegoż roku tymczasowo kierownictwo kliniki przejął jej pierwszy podówczas asystent Rudolf Trzebicky, co Rada Wydziału Lekarskiego potwierdziła decyzją swą z 2 maja 1887 r. Ówczesny profesor nadzwyczajny chirurgii Alfred Obaliński nie chciał bowiem przyjąć na siebie tych obowiązków do czasu objęcia kliniki przez stałego kierownika, być może na skutek doznanego przed pięćmi laty zawodu. Wtedy to bowiem po śmierci profesora Antoniego Bryka, mimo pełnienia tymczasowego kierownictwa kliniki, jednomyślnie powierzonego przez Radę Wydziału Lekarskiego, mimo poparcia szeregu jego członków i ogólnego uznania, Obaliński nie został kierownikiem kliniki chirurgicznej, a po różnych perypetiach stanowisko to otrzymał 7 września 1882 r. Mikulicz (38).

Trzebicky pełnił obowiązki kierownika kliniki do października 1887 r. habilitując się w kwietniu tego roku z chirurgii na podstawie pracy o leczeniu zapalenia otrzewnej. Kierownictwo kliniki z rąk Trzebickyego przejął Ludwik Rydygier, który rozpoczął pracę w roku szkolnym 1887/1888 tylko z dwoma asystentami, ponieważ prośba o etat trzeciego asystenta została wtedy załatwiona odmownie przez Ministerstwo Oświaty. Pierwszym z tych dwu asystentów był wówczas Trzebicky. Wykłady z chirurgii prowadzone przez Rydygiera, Bossowskiego i dwu „prywatnych docentów” Trzebickyego i Obalińskiego zajmowały 10 godzin tygodniowo. W następnym roku akademickim uległy rozszerzeniu i specjalizacji. Trzebicky wykladał przez dwie godziny tygodniowo chirurgię połową, zaś w semestrze zimowym 1889/1890 naukę o złamaniach i zwichnięciach oraz prowadził również kurs opatrunków. Pewną podówczas nowością, świadczącą o wzmożonym zainteresowaniu chorobami narządów oddechowych, były wykłady Trzebickyego w roku akademickim 1893/1894 o ich leczeniu. W roku następnym miał on też wykłady z urologii. Być może wynikało to ze zamiarów Rydygiera przedstawiania wybranych działów chirurgii, niemożliwej do wyłożenia w całości w ciągu jednego roku akademickiego.

Trzebicky nie figuruje już w spisie asystentów kliniki chirurgicznej w roku 1888/1889. Po upływie prekluzywnego terminu pięciu lat zatrudnienia w klinice Trzebicky podejmuje praktykę prywatną, a korzystając z nadarzającej się możliwości w roku 1891 zostaje ordynatorem chirurgii w krakowskim szpitalu Braci Miłosiernych.

Dnia 12 października 1894 roku Rydygier wydaje pochlebny opinię o Trzebickim, gdy Ministerstwo Oświaty zamierzało mianować go tytularnym nadzwyczajnym profesorem chirurgii, co nastąpiło w roku 1895. W 1897 r. po odejściu Rydygiera do Lwowa katedrę chirurgiczną przejął Alfred Obaliński, opuszczając stanowisko ordynatora Oddziału Chirurgicznego szpitala św. Łazarza w Krakowie, które objął po nim Rudolf Trzebicky (27, 38). Przy tym oddziale stworzył on stałą pracownię histologiczno-chemiczną. W roku 1898 Trzebicky został nadzwyczajnym rzeczywistym profesorem chirurgii, w wojsku doszedł do wysokiej rangi generała-lekarsza sztabu (34). Zmarł w 75-tym roku życia w Krakowie dnia 22 lipca 1903 r. Gorące pośmiertne wspomnienie o nim skreślił Aleksander Bossowski (5), a lekarze zainicjowali składki na portret zmarłego (36).

Trzebicky, Czech z pochodzenia, a Polak z wyboru, wychował jednego z synów na lekarza. Rudolf Trzebicky junior „był utalentowanym lekarzem praktykiem, miał rozległe wykształcenie ogólnolekarskie i sześćioletni staż chirurgiczny; władał biegle językiem angielskim i niemieckim” (19). Doświadczenie chirurgiczne uzyskał Trzebicky junior w krakowskiej klinice chirurgicznej, następnie pracował jako asystent w uniwersyteckiej klinice dermatologicznej po objęciu jej kierownictwa przez Franciszka Waltera. Ojciec Rudolf Antoni Trzebicky przeżył swego syna, który miał również uzyskać tytuł profesorski (?), zaledwie o pięć miesięcy (34).

Trzebicky ogłosił kilkanaście prac głównie o charakterze klinicznym, dotyczącym chirurgicznego leczenia nowotworów i różnych chorób jamy brzusznej. Prace swe publikował głównie w *Przeglądzie Lekarskim* i *Gazecie Lekarskiej*, niektóre w języku niemieckim w czasopiśmie austriackich i niemieckich. W roku 1887 Trzebicky doniósł o dwu przypadkach zespolecia żołądkowo-jelitowego z powodu wrzodu. Warto wspomnieć, że proponowane przez Rydygiera radykalne operacje chorych z wrzodem żołądka miały wówczas wielu przeciwników zarówno w kraju jak i za granicą (27). Cenną dla nas i dzisiaj jest publikacja Trzebickyego w języku niemieckim *Oddział Chirurgiczny Szpitala św. Łazarza w Krakowie. Sprawozdanie z 10 000 operacji, licząca 83 stron*, a wydana przez autora w Krakowie w 1903 roku (22). Trzebicky był referentem polskiego piśmiennictwa chirurgicznego dla niemieckiego „Zentralblatt für Chirurgie” i przewodniczył przez pewien czas komisji sprawozdawczej Towarzystwa Lekarskiego Krakowskiego do przeglądu polskich prac dla roczników Virchowa. Trzebicky pełnił również obowiązki wiceprezesa Towarzystwa Lekarskiego Krakowskiego i członka redakcji „Przeglądu Lekarskiego”. Był współtwórcą Towarzystwa samopomocy lekarzy i przewodni-

czącym zarządu Izby lekarskiej zachodnio-galicyskiej (37). Współdziałał w powstaniu krakowskiego Towarzystwa Ratunkowego Ochotniczego, a jako radca miejski pełnił ważne funkcje w Komisji zdrowotnej i szkolnej miasta Krakowa. Świetny dydaktyk, wychowawca i lekarz wykształcił liczną kadre, szczególnie z grona świeżych absolwentów oraz praktyków z prowincji i lekarzy wojskowych.

### ALEKSANDER BOSSOWSKI

Następcą Trzebickiego w szpitalu Braci Miłosiernych został Aleksander Bossowski (4, 33). Bossowski urodzony 12 listopada 1858 r. w Tenczynku, studia lekarskie odbył i ukończył na Uniwersytecie Jagiellońskim doktoratem wszech nauk lekarskich 18 lipca 1884 r. W czasie, gdy Trzebicky był drugim asystentem kliniki chirurgicznej kierowanej przez Mikulicza, Bossowski był jej elewem, przechodząc następnie na stanowisko asystenta (lata 1885—1890). Wykładał chirurgię wraz z kierownikiem i innymi asystentami kliniki, między innymi prowadził kurs opatrunków (27, 33). Mikulicz doceniał rolę rozwijającej się bakteriologii, pierwsza z jego prac ogłoszonych w polskiej prasie lekarskiej z roku 1881 miała tytuł *O użyciu jodoformu w leczeniu ran*. Na polecenie Mikulicza Bossowski udał się na studia wpięrow do Rosenbacha, profesora chirurgii w Getyndze, autora prac o zakażeniach ran, stamtąd następnie do samego Roberta Kocha do Berlina. Po tym przygotowaniu w styczniu 1885 r. Bossowski urządził i otworzył pracownię bakteriologiczną w lokalu przy ulicy Wesołej 15 (obecnie Kopernika); Mikulicz z własnych funduszków pokrył część kosztów urządzenia pracowni (3). Bossowski stał się więc jednym z pionierów mikrobiologii w Polsce. Dnia 30 czerwca 1888 r. odbyło się uroczyste poświęcenie kamienia węgielnego pod nowy gmach kliniki chirurgicznej przy ulicy Kopernika 42. W czasie uroczystości Bossowski odczytał akt erekcyjny, a w zamurowanej w kamieniu węgielnym puszcze znalazły się datowane tego dnia pisma codzienne i zeszyt „Przeglądu Lekarskiego” zawierający publikacje kierownika i pracowników kliniki, m. in. artykuł Bossowskiego *Krótki pogląd na rozwój antyseptycznego traktowania ran i sposób ich leczenia w Klinice Chirurgicznej Krakowskiej w chwili obecnej* (27). W roku 1889/1890 Bossowski habilitował się z chirurgii (27, 38). Od 1 maja 1896 r. prowadził Oddział Chirurgiczny w Szpitalu św. Ludwika dla dzieci i równocześnie pozostawał ordynatorem Oddziału Chirurgicznego w Szpitalu Braci Miłosiernych w Krakowie. Sprawozdania tego ostatniego szpitala z lat 1900 i 1901 wymieniają go jako „Operatora i Kierownika Oddziału Chirurgicznego”, z lat 1905—1912 jako prymariusza Oddziału Chirurgicznego,

gicznego, zaś z roku 1913 jako „Konsulenta Szpitala”. W latach 1892—1897 Bossowski był członkiem komitetu budowy nowego gmachu naszego szpitala.

Dnia 6 listopada 1897 r. docenci Aleksander Bossowski i Leon Kryński oraz dr Krassowski wnieśli do Senatu Akademickiego Uniwersytetu Jagiellońskiego następujące podanie (27):

„Świetny Senacie! Grono byłych i obecnych asystentów Kliniki Chirurgicznej powzięło myśl uczczenia dziesięcioletniej działalności prof. Rydygiera w Krakowie, działalności doniosłej dla nauki a cennej i zaszczytnej dla uczniów i wychowañców jego szkoły.

Gdy w programie obchodu mieści się również wykonanie popiersia prof. Rydygiera, imieniem całego grona kolegów asystentów Kliniki Chirurgicznej UJ prosimy Świetny Senat Akademicki o dozwolenie pomieszczenia płaskorzeźby na ścianie budynku Kliniki Chirurgicznej.

Już przy wzniesieniu Kliniki Chirurgicznej zgodnie z planem budynku przygotowano na ścianie frontowej dwa pola medalionowe, przeznaczone na popiersia wybitnych chirurgów polskich.

Pola te dotychczas są próżne i oczekują swego przeznaczenia.

Asystenci Kliniki Chirurgicznej wiedząc, że prof. Rydygier zamierza popiersiem śp. prof. Gisztowta zapełnić jeden medalion, pragną równocześnie dla upamiętnienia dziesiątej rocznicy pracy profesora Rydygiera w klinice krakowskiej, jego wizerunkiem ozdobić pole drugie, aby uczcić go jako twórcę nowej kliniki chirurgicznej i szczególnie zasłużonego około nauki ojczyznej chirurga. Kraków dn. 6 Listopada 1896 r.”

Senat przekazał sprawę do załatwienia specjalnej komisji, wybranej w maju 1896 r. dla wydawania opinii o sposobach uczczenia pamięci profesorów UJ. Dnia 14 grudnia 1896 r. komisja pod przewodnictwem prof. Smolki zaproponowała Senatowi przejście do porządku dziennego nad podaniem. Docent Bossowski otrzymał pismo Senatowi skierowane do wszystkich asystentów Kliniki. Senat wyrażał opinię, że należy się wstrzymać z przyozdabianiem gmachów uniwersyteckich tablicami pamiątkowymi, statuami, popiersiami i medalionami, wmurowanymi w ściany wewnętrzne i zewnętrzne, dopóki nie upłynie przynajmniej 10 lat od śmierci profesora, którego pamięć ma być w ten sposób uwieczniona.

Na często reprodukowanym, znanym obrazie olejnym Leona Wyczółkowskiego z roku 1897 przedstawiającym Rydygiera i asystentów po prawej stronie mistrza widać siedzącą postać Bossowskiego, o szczupłej i pociągłej twarzy i dwukończystej brodzie (27). W 1904 r. Bossowski został tytularnym nadzwyczajnym, zaś 1 lipca 1921 zwyczajnym profesorem chirurgii. Zmarł w grudniu 1921 roku.

### ZYGMUNT RADLIŃSKI

W Oddziale Chirurgicznym naszego szpitala współpracowali z Bossowskim: Zygmunt Radliński, Bolesław Rzegociński i Stanisław Kwiatkowski. W ostatnim roku przed pierwszą wojną światową według sprawozdania szpitalnego Bossowski był konsultentem szpitala, doc. dr Zygmunt Radliński „Operatorem i Kierownikiem Oddziału Chirurgicznego”, dr Bolesław Rzegociński — prymariuszem, a dr Stanisław Kwiatkowski — były sekundariusz szpitala św. Łazarza — sekundariuszem Oddziału.

Zygmunt Radliński kierował Oddziałem Chirurgicznym naszego Szpitala do wybuchu pierwszej wojny światowej, w czasie której i jakiś czas po niej szpital funkcjonował jako zakaźny szpital wojskowy. Radliński (6, 16, 20, 24, 25, 33) urodził się w Warszawie 1 maja 1874 roku, ukończył tu V gimnazjum. Studia lekarskie rozpoczął w Warszawie w okresie, gdy wśród młodzieży akademickiej nasilała się walka o wyzwolenie społeczne i narodowe. Działalność w kołach młodzieżowych doprowadziła po manifestacji kościuszkowskiej do aresztowania Radlińskiego i wydalenia z uniwersytetu. Ukończył więc studia lekarskie we Wrocławiu, a po wielkich staraniach uzyskał rosyjski dyplom lekarski w Kijowie w roku 1899/1890. Dyplom ten nostryfikował w Uniwersytecie Jagiellońskim w roku 1907. Będąc lekarzem Oddziału Chirurgicznego Szpitala Dzieciątka Jezus w Warszawie, Radliński równocześnie działał w ruchu rewolucyjnym jako lekarz organizacji bojowej Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS). Aresztowany w roku 1905 i zesłany na pięć lat na Syberię stał się dla tamtejszej biednej i prymitywnej ludności przyjacielem i lekarzem „cudotwórcą”. Po ucieczce z zesłania, Radliński osiedlił się w Krakowie i został asystentem kliniki chirurgicznej ucznia Mikulicza — profesora Bronisława Kadera. Dzięki wyteżonej działalności operacyjnej i badawczej został habilitowany na Uniwersytecie Jagiellońskim z chirurgii 22 lutego 1911 roku. Po kilkuletniej służbie jako lekarz-chirurg w armii austriackiej w okresie pierwszej wojny światowej, w roku 1919 został w stopniu podpułkownika starszym ordynatorem i naczelnym chirurgiem Szpitala Ujazdowskiego Wojska Polskiego w Warszawie. Mianowany profesorem zwyczajnym chirurgii Uniwersytetu Warszawskiego objął w 1920 roku kierownictwo I Katedry i Kliniki Chirurgicznej i pozostał na stanowisku kierowniczym aż do śmierci w dniu 31 grudnia 1941 roku. Lekarzem jest również żona — doktor Janina Radlińska.

Prace naukowe Radlińskiego o leczeniu ran wojennych, udoskonalenie metod zeszywania nerwów, naczyń krwionośnych i ścięgien, oryginalne własne sposoby operowania stycznych postrzałów czaszki, przepuklin brzusznych czy raka odbytnicy stano-

wiły w swoim czasie znaczne ulepszenia techniki operacyjnej i weszły do ogólnych i specjalistycznych podręczników chirurgii. Był nie tylko świetnym chirurgiem, lecz również nauczycielem, który stworzył „warszawską szkołę chirurgiczną”, z której wyszło wielu doskonałych chirurgów. W swoich wspomnieniach znany lekarz warszawski dr Aleksander Pacho (6) pisze: „Klinikę chirurgiczną w szpitalu św. Ducha w Warszawie prowadził prof. dr Zygmunt Radliński. Był to doskonały diagnosta i śmiały na wielką skalę operator, otoczony gronem uzdolnionych i twórczo rozwijających się lekarzy. Bezsporny autorytet szefa oparty był na przeświadczeniu współpracowników prof. Radlińskiego o wielkich jego walorach moralnych, głębokiej wiedzy i talencie lekarskim. Był człowiekiem średniego wzrostu, w okularach, o charakterystycznym, wydłużonym kształcie czaszki. Łysiną swoją profesor przechwalał się, pokpiwając z kolegów o bujnych czuprynach. Zawsze uprzejmy, zwracał się do rozmówcy zawsze z pewnego rodzaju elegancją. Był wykładowcą o jasnym sposobie wysławiania się, nienagannej dykcji i co najważniejsze, logicznej konstrukcji wykładu”. Jeden z jego długoletnich asystentów, dr Jan Kołodziejcki (6) powiedział: „Uczył nas nasz profesor swoim codziennym przykładem, że chirurg musi umieć opanować zmęczenie, że swą służbę lekarską musi pełnić z radosną gotowością, nieomal z namietnością, że w życiu codziennym chirurga nie ma spraw ważniejszych od służby ludziom, którzy obdarzają go najwyższym zaufaniem jakie może mieć człowiek do człowieka, oddając dobrowolnie swe życie w jego ręce”.

### BOLESŁAW RZEGOCINSKI

Prymariusz Bolesław Stanisław Rzegociński (17, 26) urodził się 21 maja 1875 roku w Krakowie jako syn inżyniera-geodety Ludwika Rzegocińskiego i Marii z Łabuzińskich. Gimnazjum ukończył w Bielsku, gdzie nabył świetnej znajomości języka niemieckiego. Studia medyczne odbył na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego. Po ukończeniu studiów pracował w krakowskim pogotowiu ratunkowym, a w początkowych latach naszego stulecia w krakowskim Zakładzie Medycyny Sądowej Uniwersytetu Jagiellońskiego, pozostającym wówczas pod kierownictwem profesora Leona Wachholza. W 1905 roku jako asystent fizjologii Rzegociński uzyskał doktorat wszech nauk lekarskich Uniwersytetu Jagiellońskiego (35).

Rzegociński podjął pracę asystenta naszego szpitala w czasie, gdy Oddziałem Chirurgicznym kierował Zygmunt Radliński. W 1909 r. Rzegociński był sekundariuszem, a następnie został pry-

mariuszem oddziału pozostając na tym stanowisku do wybuchu pierwszej wojny światowej.

W roku 1914 Rzegociński pełnił obowiązki prymariusza Oddziału Chirurgicznego Szpitala Garnizonowego w Krakowie przy ulicy Wrocławskiej, w 1917 roku został prymariuszem Oddziału Chirurgicznego Szpitala Wojskowego w Krakowie przy ulicy Kapucyńskiej. Brał też bezpośredni udział w wojnie na froncie pod Odessą. Po wojnie podjął pracę w Ubezpieczalni Społecznej w Krakowie w pierw przy dawnej ulicy Dunajewskiego, a następnie przy ulicy Batorego, pełniąc te swoje obowiązki lekarskie przez 25 lat aż do śmierci w dniu 29 maja 1933 r. Zmarł i został pochowany w Krakowie w grobowcu rodzinnym na cmentarzu Rakowickim. Z jego dzieci pracownikiem służby zdrowia została córka Wanda, dyplomowana pielęgniarka, zatrudniona obecnie w przychodni kolejowej w Zakopanem.

W czasie współpracy z krakowskim Zakładem Medycyny Sądowej Rzegociński opublikował z Adamem Wrzoskiem i Stefanem Horoszkiewiczem pracę *O zatruciu aniliną*, zamieszczoną w „Przeglądzie Lekarskim” z roku 1903. W swoim czasie był świetnym operatorem, stosującym przeszczepy do operacji plastycznych twarzy, zwłaszcza ubytków po ranach wojennych, a po wstawiane w ubytki blaszki ze złota często sam jeździł do Wiednia. Wśród jego wojennych pacjentów obok Polaków w różnych mundurach znajdowali się liczni Rosjanie i Prusacy, o których troszczył się bez względu na narodowość i rangę. Równie życzliwie odnosił się do Żydów, u których również cieszył się dużym mirem. Rzegociński był też zaangażowany w działalność społeczną, przez jedną kadencję pełnił obowiązki radcy miejskiego, w roku 1923 został wybrany królem kurkowym w Towarzystwie Strzeleckim. W jego to insygniach figuruje Rzegociński na portrecie pędzla Bukowskiego, inny portret namalował znany krakowski artysta Czesław Rzepiński. Pierwszy obraz znajduje się w posiadaniu rodziny, drugi prawdopodobnie w Poznaniu. Rzegociński został odznaczony licznymi orderami, głównie za swą działalność w czasie wojny i służby wojskowej.

#### MICHAŁ HŁADIJ

Po latach wojennych, gdy opuszczony przez zakaźny szpital wojskowy znacznie zrujnowany budynek został odnowiony i na nowo wyposażony, kierownictwo Oddziału Chirurgicznego objął doktor Michał Hładij.

Michał Marian Hładij (13) wywodził się z rodziny o narodowościowo bardzo złożonym rodowodzie. O przodkach — naddnieprzańskich kozakach, którzy mieli otrzymać królewski indygenat polskiego szlacheństwa wspomina znany historyk Józef Szujski. Ojciec Mi-

chała — Szymon Hładij, syn Andrzeja i Franciszki z domu Baranieckiej, po śmierci pierwszej żony, córki rządcy dóbr ziemskich w Chorostkowie, ożenił się powtórnie z Louise Cervelle. Była ona córką Hieronima, właściciela garbarni w Lúneville i Alzatk pochodzenia niemieckiego — Marii Lindenfelder. Po nieporozumieniach z rodzicami panna Luiza opuściła Francję i została nauczycielką francuskiego dzieci właścicieli Chorostkowa. Szymon Hładij miał być w roku 1863 schwytyany w czasie ucieczki do polskiego powstania, a aresztowanie stało na przeszkodzie zamierzonemu przezeń wykształceniu. Ograniczyło się więc ono tylko do lwowskiej szkoły lekarsko-chirurgicznej. Po jej ukończeniu Szymon Hładij przez wiele lat praktykował w rodzinnym Chorostkowie.

Jego syn Michał Marian Hładij urodził się 8 września 1881 r. w Chorostkowie w okręgu husiatyńskim w diecezji stanisławowskiej: Tu odbył szkołę podstawową, gimnazjum skończył we Lwowie. Studia Wydziału Lekarskiego UJ rozpoczął 10 grudnia 1902 r. immatrykulowany przez ówczesnego dziekana Odo Bujwida, ucznia Pasteura, zaś absolutorium otrzymał 21 kwietnia 1908 r., podpisane przez dziekana Napoleona Cybulskiego. W czasie studiów słuchał wielu sławnych profesorów, w tym Stanisława Pareńskiego, Aleksandra Bossowskiego i Franciszka Krzyształowicza, którzy byli też ordynatorami różnych oddziałów naszego szpitala. W okresie od 26 kwietnia do 7 czerwca 1909 r. odbywał staż w Zakładzie Ortopedii i Gimnastyki Leczniczej Dra Immelmanna w Berlinie (Lützowstrasse 72), który zaświadcza o zapoznaniu się stażysty z rentgenologią i pisze, że „Pan Dr Hładij z wręcz wyjątkowym zapałem odbył swoje studia u mnie i uzyskał doskonałą znajomość wszystkich gałęzi rentgenologii. Opanował technikę i instrumentarium, szczególnie może właściwie korzystać z lamp i je konserwować tak, że jest w stanie poprowadzić w pełni samodzielnie pracownię rentgenowską” (13). Doktorat wszech nauk lekarskich otrzymał Hładij 9 lipca 1908 r., promotorem był profesor chirurgii Bronisław Kader. Następnie został asystentem, a wtórnie pierwszym asystentem Kliniki Chirurgicznej UJ i jednym z najzdolniejszych uczniów i współpracowników profesora Bronisława Kadera — wybitnego ucznia Jana Mikulicza.

W czasie pierwszej wojny światowej Hładij bierze udział jako lekarz (k.u.k. Assistentarzt) austriackich szpitali frontowych, zwłaszcza we wschodnich Karpatach, w ruchomym szpitalu rezerwowym 2/5. Otrzymuje 26 maja 1915 r. (Z. 1108—1915) od cesarza austriackiego „w uznaniu świetnych i pełnych ofiarności osiągnięć służbowych w obliczu nieprzyjaciela” Złoty Krzyż Zasługi z Koroną na Wstędze Medalu za Odwagę (Das Goldene Verdienstkreuz mit der Krone am Bande der Tapferkeitsmedaille), zaś 18 października

1916 r. (Nr 19143) od arcyksięcia Franciszka Salwatora w imieniu cesarza austriackiego Wyróżnienie Honorowe Czerwonego Krzyża II Klasy z Odznaczeniem Wojennym (Ehrenzeichen II. Klasse mit der Kriegsdekoration).

Po powrocie z wojska pracuje nadal w klinice chirurgicznej UJ, gdzie w latach 1917 do 1919 kieruje nią w czasie długiej choroby profesora Bronisława Kadera (3). Współpracę z naszym szpitalem ustala pismo Urzędu Prowincjalnego Zakonu Bonifratrów w Krakowie (L. 78/924): „Niniejszym wznawiam i potwierdzam nominację z 28 listopada 1920 r. Wielmożnego Pana Dr MICHAŁA HŁADIJA na konsultanta i operatora w Szpitalu OO. Bonifratrów w Krakowie. Fr. Hyacinthus Misiak, Prowincjał Zakonu Bonifratrów. Kraków dnia 25 marca 1924 r.” Natomiast następne pismo Urzędu Prowincjalnego (L. 478/924) brzmi „NOMINACJA. Niniejszym mianuję Wielmożnego Pana Dr MICHAŁA HŁADIJA Prymariuszem oddziału chirurgicznego i Naczelnym Lekarzem Szpitala OO. Bonifratrów w Krakowie, co proszę uprzejmie przyjąć do wiadomości. Fr. Hyacinthus Misiak, Prowincjał i Wizytator. Kraków, dnia 24 grudnia 1924 r.” (13). Od 1 kwietnia 1931 roku Hładij staje się również lekarzem specjalistą chirurgiem a następnie naczelnym chirurgiem Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych w Krakowie.

Działalność prymariusza Hładija zyskała zasłużone i szerokie uznanie. „Cieszył się dużym rozgłosem, jako doskonały chirurg jamy brzusznej i był lubiany za swój humor i przyjacielski stosunek do pacjentów tak chrześcijan, jak i mojżeszowego wyznania. Ludność z okolic Krakowa garnęła się do Szpitala OO. Bonifratrów w poszukiwaniu porady i pomocy lekarskiej, nazywając go — nasz Szpital. Analogicznie mieszkańcy Kazimierza — Żydzi darzyli wielkim zaufaniem Dr M. Hładija, nazywając go nasz chirurg. Dr M. Hładij cały swój czas poświęcał pracy w Szpitalu, dosłownie był tam zajęty od rana do wieczora i jego donośny głos słyszano w Szpitalu cały dzień” (1). W roku 1927 na prośbę prowincjała Eliasza Ullmana, generała zakonu Bonifratrów Rafał Mayer mianuje członkami honorowymi wśród osób odznaczających się wielką dobroczynnością dla poszczególnych konwentów prowincji „p. Dr Michała Hładija z rodziną w Krakowie” (18).

Pyknik o żywym temperamencie i dobrym sercu, szybkim gniewie i świetnym humorze, niezmordowany w pracy, znajdował czas i na inne pozamedyczne zajęcia. Zapalony myśliwy i automobilista w latach 1930-tych był członkiem a następnie długoletnim wiceprezesem, oraz za swe zasługi dla automobilizmu — członkiem honorowym i dożywotnim, Krakowskiego Klubu Automobilowego. Głównie dzięki jego inicjatywie i staraniom automobiliści polscy odnowili znany stary kościółek na Obidowej, zresztą przedmiot

niezwykłej troski doktora Hładija. Zainteresowania sportowe doprowadziły również w latach 1930-tych do członkostwa, a nawet do przewodniczenia zasłużonemu krakowskiemu Klubowi Sportowemu „Cracovia”, w którym Hładij pełnił pewien czas obowiązki Kierownika Sekcji Piłki Nożnej (13).

Hładij zmarł niespodziewanie 9 lutego 1934 r. Jak donosiły nekrologi w ówczesnej prasie codziennej „Śmierć wskutek udaru serca zaskoczyła go nagle w szpitalu, gdy jak codziennie niósł w szpitalu pomoc swoim chorym. Miał właśnie przystąpić do ciężkiej operacji, gdy w czasie przygotowań poczuł się źle. Operacji tej już nie dokonał. Był to człowiek prawy o wielkim poczuciu obywatelskim i niezwykle wrażliwego serca. Świat naukowy traci w Nim wybitną jednostkę, Kraków — jednego z najzasłużeńszych obywateli. Zmarły liczył 52 lata. Osierocił żonę, córkę cenionego lekarza dr Bernadzikowskiego oraz dwoje dzieci syna i córkę”. Prasa krakowska zamieściła dalsze artykuły i słowa pośmiertne wysoko ocenijące działalność lekarską i społeczną Hładija, a nawet opisy ostatniego dnia jego pracy i śmierci (31). Kronika Polskiej Prowincji Zakonnej OO. Bonifratrów notuje: „Ś.p. Dr M. Hładij słynął jako wybitny i bardzo zasłużony lekarz chirurg, toteż przez przeciąg blisko 12-tu lat będąc na stanowisku Naczelnego Lekarza Szpitala Bonifratrów w Krakowie podniósł takowy na wysoki poziom. Odznaczał się prawością charakteru; był człowiekiem wrażliwego i dobrego serca. Zakon nasz traci w nim swego członka honorowego. a nasz Konwent w Krakowie wielce szlachetnego Przyjaciela. Ś.p. Zmarły zastrzegł sobie skromny pogrzeb, lecz olbrzymi udział publiczności przybyłej na cmentarz był jakoby manifestacją, wyrażającą swe wdzięczne uczucia jego wczesnie zgasłej osobie” (18). Bogatą i interesującą kolekcję różnych ciał obcych, zebraną przez Michała Hładija w czasie pierwszej wojny światowej, przekazała jego rodzina Muzeum Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi.

Za ordynatury Hładija pierwszym sekundariuszem pozostawał (do 31 października 1930 r.) jego szwagier — doktor Władysław Bernadzikowski. Ojciec jego Szymon Bernadzikowski był znanym lekarzem z rodzinnego dlań Brzeska, wybitnym działaczem społecznym i politycznym, współtwórcą Stronnictwa Ludowego, posłem na Sejm Krajowy i wieloletnim zasłużonym organizatorem polskiego szpitalnictwa. Urodzony w roku 1896, a zmarły w 1948 r. w Krakowie doktor Marian Józef Nowak, lekarz domowy Szpitala, pozostawał w latach 1926 do 1931 drugim, zaś od roku 1932 — pierwszym sekundariuszem Oddziału. Doktor Stefan Czapiński był w pierw praktykantem i lekarzem domowym (w 1927 r.), w roku 1928 został sekundariuszem. Hospitantami byli: doktor Marian

Jakubowski (1927 r.) i rygorozanci medycyny: Włodzimierz Nowosielski (1926—1928) i Józef Bulaga (1926 i 1927 r.).

Doktor Zofia Bujwid-Mostowska jest praktykantem w 1930 r., w roku następnym zostaje pierwszym sekundariuszem. Natomiast doktor Zdzisław Kadyi z dawnej i znanej rodziny (32) pełni kolejno funkcje: praktykanta (1930 r.), sekundariusza (1931 r.), drugiego sekundariusza (1932 r.) i ponownie sekundariusza (1933 r.). Dalszy współpracownik Hładija, doktor Mieczysław Mycoń, pracuje jako lekarz domowy od 1930 r., w tymże roku jako rygorozant medycyny jest praktykantem, w roku następnym zostaje sekundariuszem, zaś w 1932 r. drugim sekundariuszem Oddziału. Doktorzy Jan Salwiński i Jerzy Reichan to praktykanci z lat 1930 i 1931, w tym ostatnim roku praktykantem jest również doktor Adam Malanek, późniejszy wieloletni pracownik Oddziału Chorób Wewnętrznych (11). Doktor Władysław Tarczałowicz pracuje jako praktykant i lekarz domowy w 1932 r., w 1933 r. tylko jako lekarz domowy.

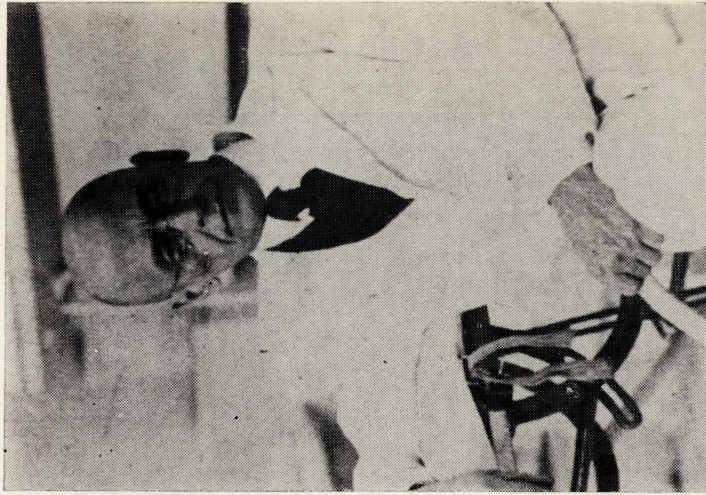
#### STANISŁAW KAROL NOWICKI

Po śmierci Michała, Hładija w 1934 r. jego zastępcy oraz szwagrowi dr. Władysławowi Bernadzikowskiemu nie udaje się otrzymać nominacji na kierownika Oddziału Chirurgicznego. Został nim bowiem doktor Stanisław Karol Nowicki, ówczesny adiunkt Kliniki Chirurgicznej i bliski współpracownik profesora Maksymiliana Rutkowskiego (3, 21, 23, 28, 33). Nowicki urodził się 4 listopada 1893 r. w Rzochowie w powiecie mieleckim. Średnie wykształcenie uzyskał w Nowym Sączu, rozpoczynając w 1912 roku studia lekarskie w Krakowie. W roku 1914 zostaje powołany do wojska austriackiego i przechodzi w 1918 r. do wojska polskiego, w którym pozostaje do 1920 r. W czasie służby wojskowej, korzystając z urlopów i okresowych przydziałów do krakowskich szpitali, studiował nadal medycynę i w roku 1921 zakończył ją doktoratem wszech nauk lekarskich. Zaraz po ukończeniu studiów został asystentem Kliniki Chirurgicznej UJ, kierowanej wówczas przez profesora Maksymiliana Rutkowskiego, okresowo dokształczając się w Klinice Chorób Wewnętrznych oraz Zakładach: Histologii, Anatomii Patologicznej i Bakteriologii. W 1926 r. awansował na I asystenta, w roku akademickim 1929/1930 habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim z chirurgii na podstawie rozprawy „Powstawanie i rozwój ostrej martwicy trzustki” (decyzja nosi datę 18 stycznia 1930 roku). Od habilitacji prowadził wykłady zleczone z chirurgii ogólnej i operacyjnej. W okresie od 1935 do 1937 r. Nowicki był egzaminatorem chirurgii i stomatologii. W 1930 roku Nowicki odbył studia zagraniczne z chirurgii w Wiedniu,



16. Brat Gabriel-Kamil hrabia Ferrary (ok. 1543—1627), obraz w domu Bonifratrów w Krakowie





18. Zygmunt Radliński (1874—1941)



17. Aleksander Bossowski (1858—1921)

Zurychu, Paryżu i Berlinie, w 1933 r. jako stypendysta Funduszu Kultury Narodowej przebywał przez pół roku w Londynie u profesora H. Cairnsa, wybitnego neurochirurga, dalsze studia zagraniczne w roku 1936 odbył w Sztokholmie i Berlinie.

Od 25 lutego 1934 r. do roku 1938 Nowicki poza zajęciami w klinice pełnił obowiązki ordynatora Oddziału Chirurgicznego Szpitala OO. Bonifratrów (18, 29, 30). Gdy w 1937 roku po śmierci profesora Maksymiliana Rutkowskiego prowadzoną przezeń I Klinikę Chirurgiczną UJ przejął Jan Glatzel, Stanisław Nowicki został 1 października 1937 roku ordynatorem Oddziału Chirurgii Państwowego Szpitala św. Łazarza w Krakowie.

Z wybuchem drugiej wojny światowej Nowicki został powołany do Wojska Polskiego jako naczelnny chirurg Szpitala Wojennego 503. Po jego rozwiązaniu wrócił do Krakowa, został jednak usunięty ze Szpitala św. Łazarza i objął kierownictwo oddziału chirurgicznego Polskiego Czerwonego Krzyża dla polskich jeńców wojennych. Aresztowany w listopadzie 1939 roku i uwolniony po czterech miesiącach, podjął ponownie pracę konsultanta w Szpitalu OO. Bonifratrów trwającą do końca okupacji. W jej czasie udzielał bezinteresownej pomocy członkom ruchu oporu i podopiecznym Sekcji Sanitarnej Polskiego Czerwonego Krzyża nawet w okresie, gdy oficjalną działalność tej organizacji przerwał zakaz okupanta (28).

Po wojnie Nowicki wraca na stanowisko ordynatora Oddziału Chirurgii Szpitala św. Łazarza w Krakowie i prowadzi wykłady z chirurgii ogólnej dla studentów medycyny Uniwersytetu Jagiellońskiego. W latach 1945 do 1947 jest członkiem Państwowej Rady Zdrowia, zaś w latach od 1947 do 1949 konsultantem Ministerstwa Zdrowia dla szpitali województwa krakowskiego. Dnia 1 grudnia 1948 r. jako profesor nadzwyczajny zostaje kierownikiem I Katedry i Kliniki Chirurgicznej Akademii Medycznej w Gdańsku i konsultantem wojewódzkim. Następnie od roku 1951 pełni takie same obowiązki w Poznaniu, a w latach 1953—1955 jest prorektorem poznańskiej Akademii Medycznej. Profesorem zwyczajnym zostaje 26 września 1957 roku.

W roku 1964 w wieku 71 lat przechodzi w stan spoczynku i zamieszkuje wraz z żoną dr med. Janiną Nowicką w Rabce, biorąc nadal udział w życiu naukowym chirurgii. Umiera w 79-tym roku życia 11 września 1972 r. w Rabce i tu zostaje pochowany.

Nowicki jest autorem 180 publikacji w polskim i obcych językach, pod jego kierunkiem powstało 220 publikacji współpracowników i uczniów (23). Prace Nowickiego to przeważnie poważne studia doświadczalne lub kliniczne, wiele z nich porusza tematy pionierskie w kraju lub świecie i nadaje postęp wybranym dziedzinom chirurgii dzięki własnym metodom badawczym lub opera-

cyjnym autora, opracowaniu przezeń znacznej liczby doświadczeń czy obserwacji klinicznych i szerokiego piśmiennictwa, jak i naświetleniu zagadnień od strony nie tylko chirurgicznej, lecz i często bakteriologicznej, histologicznej czy radiologicznej. Chronologicznie biorąc pierwszym tematem są zapalenia kości, interesujące Nowickiego od jego pierwszej publikacji w roku 1923 do lat powojennych. Drugi temat podjęty jeszcze w 1924 roku czyni z Nowickiego pioniera polskiej neurochirurgii. Składają się na ten temat operacje guzów mózgu i mózdzku, ropni mózgowych, tylnej jamy czaszkowej, obserwacje i operacje ran i innych urazów czaszki i mózgu oraz zabiegi topektomii podczołowej w zaburzeniach psychicznych. W tym samym roku pojawiają się pierwsze prace z trzeciego tematu — o procesach zapalnych jamy brzusznej, a od pracy habilitacyjnej w roku 1929 o ostrym zapaleniu trzustki. Czwartym bardzo ważnym kierunkiem tematycznym są zagadnienia chorób tętnic kończyn podjęte w roku 1930 i kontynuowane przez dalsze życie Nowickiego, a zebrane w 538-stronicowej monografii *Choroby tętnic kończyn* z roku 1958. Z dalszych prac warto tu wspomnieć o rozdziałach podręczników, między innymi pięciu wydań współredagowanego przez Nowickiego *Zarysu chirurgii*, o publikacjach dotyczących języka, pisania, mianownictwa i piśmiennictwa naukowych prac lekarskich, historii (o krakowskim Wydziale Lekarskim w dziejach chirurgii polskiej, o pracach Rafała Czerwiakowskiego, o historii Towarzystwa Chirurgów Polskich i 50-leciu „Polskiego Przeglądu Chirurgicznego”), o zagadnieniach społecznych i prawnych zabiegów chirurgicznych oraz dwie publikacje w „Przeglądzie Lekarskim” o szpitalnictwie (*Zasady organizacji szpitalnictwa*, 1946 i *Podniesienie poziomu leczenia w szpitalach ogólnych województwa krakowskiego*, 1948). W obu ostatnich grupach prac wykorzystał Nowicki bogate doświadczenie swej pracy konsultanta kilku kolejnych wymienionych wyżej województw.

Nowicki był sekretarzem periodyku „Chirurgia Kliniczna”, od 1950 r. członkiem komitetu redakcyjnego, a od 1961 r. do końca życia redaktorem naczelnym „Polskiego Przeglądu Chirurgicznego”. Członek i prezes poznańskiego oddziału zostaje członkiem, a w kadencji 1956—1958 prezesem Zarządu Głównego Towarzystwa Chirurgów Polskich, które nadało mu w 1964 r. godność członka honorowego. Jako przewodniczący tego Towarzystwa miał sposobność odsłonić dnia 14 czerwca 1958 r. pamiątkową tablicę w holu szpitala w Chełmie nad Wisłą poświęconą Rydygierowi, który spędził tu dziesięć lat swego życia i pracy (27).

Wzorowy obywatel i żołnierz, wymagający nauczyciel i wychowawca o koleżeńskim podejściu do młodszych kolegów, chirurg — kontynuator tradycji szkoły krakowskiej, oddany chorym lekarz, człowiek skromny i bezkompromisowy doznał Nowicki zasłużonego

uznania ze strony świata nauki, swych uczniów i społeczeństwa. Między innymi był odznaczony w roku 1946 Medalem Zwycięstwa i Wolności, w 1954 r. Medalem 10-lecia Polski Ludowej, w 1957 r. Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, a w 1964 r. Orderem Sztandaru Pracy II Klasy.

Nowicki cenił i walczył o piękno języka polskiego, miłował literaturę, zwłaszcza polskich klasyków i Conrada — Korzeniowskiego, oraz malarstwo, gromadząc dzieła krakowskich mistrzów, szczególnie Stanisława Wyspiańskiego.

W Oddziale Chirurgicznym Szpitala OO. Bonifratrów Stanisław Nowicki rozpoczął w 1934 roku współpracę z pierwszym sekundariuszem Oddziału jeszcze za ordynatury Hładija — doktorem Marianem Józefem Nowakiem, drugim sekundariuszem — doktorem Mieczysławem Myconiem i dalszymi dwoma sekundariuszami szpitala, którymi byli doktorzy: Zdzisław Kadyi ze znanego i dawnego rodu, który wydał wybitnych lekarzy, naukowców i kolekcjonerów (32) i Władysław Tarczałowicz (30).

#### FRANCISZEK ZBORCZYŃSKI

Z dniem 1 kwietnia 1938 r. stanowisko kierownika Oddziału Chirurgicznego i prymariusza Szpitala obejmuje doktor Franciszek Zborczyński (39). Zborczyński urodził się 18 sierpnia 1887 r. i uczęszczał do szkoły podstawowej w Lipnicy Murowanej koło Bochni, gdzie ukończył gimnazjum. Studia lekarskie odbył w Wydziale Lekarskim UJ, promowany w listopadzie 1914 r. na doktora wszech nauk lekarskich. Ze względu na trwającą już pierwszą wojnę światową powołano go do armii austriackiej, jako lekarza wojskowego. W krótkim czasie po rozpoczęciu służby wojskowej, pracując w szpitalu zakaźnym w Pińczowie sam zapadł na dur plamisty. Po przebytej chorobie otrzymał polecenie wyjazdu z korpusem austriackim na Bliski Wschód. Tam pełnił obowiązki lekarza w szpitalach polowych na pustyni Arabskiej, oraz w szpitalu w Jerozolimie i innych miastach Palestyny. Oprócz obowiązków związanych ze stanowiskiem lekarza wojskowego, dużo czasu poświęcał na leczenie ludności, bez różnicy narodowości czy wyznania. Za tę bezinteresowną, pełną poświęcenia i ofiarności pracę otrzymał później od Patriarchy Jerozolimskiego dyplom z datą 25 grudnia 1931 r. mianujący go „Rycerzem Zakonu Grobu Świętego”.

Po wycofaniu się armii austriackiej z Palestyny powrócił do kraju a pracę rozpoczął w Szpitalu w Dąbrowie Górniczej, skąd w styczniu 1922 r. został przeniesiony do Państwowego Szpitala św. Łazarza w Krakowie. Tu pracował bez przerwy do roku 1938 jako lekarz chirurg — adiunkt, a następnie jako sekundariusz,

potem zastępca ordynariusza, wreszcie jako kierownik oddziału. Okres tej pracy w Szpitalu św. Łazarza był wyjątkowo trudny ze względu na dużą liczbę chorych oddziału chirurgicznego. Zborczyński w latach 1923—1938 mieszkał nawet w budynku szpitalnym, a w tym okresie bywały dnie i noce, że operacje i zabiegi trwały po kilkanaście godzin na dobę. Mimo tego zawsze cechowała go duża pogoda, dobroć i wytrzymałość zarówno fizyczna, jak i psychiczna do pełnienia przezeń wszelkich obowiązków lekarskich z wielką sumiennością, ofiarnością i skromnością. Mówią o tym świadectwa profesorów chirurgii Maksymiliana Rutkowskiego i Jana Glatzla oraz ówczesnego dyrektora Państwowego Szpitala św. Łazarza — doktora Topolnickiego.

Obowiązki kierownika Oddziału Chirurgicznego naszego szpitala Franciszek Zborczyński pełnił nieprzerwanie od 1938 roku i na tym stanowisku zastała go druga wojna światowa. Udzielana przez Zborczyńskiego lekarska i materialna pomoc członkom ruchu oporu spowodowała jego zaarrestowanie przez Gestapo w roku 1943. Usilna interwencja ówczesnego kierownictwa szpitala (przeora Bruno Szymały) doprowadziła do zwolnienia Zborczyńskiego, jako prymariusza, ordynatora i lekarza niezbędnego dla szpitala.

W styczniu 1945 r. wskutek wysadzenia mostu na Wiśle przez cofające się wojska niemieckie został bardzo poważnie zniszczony budynek szpitalny. Dążąc do jak najszybszego umożliwienia leczenia chorych Zborczyński z własnych funduszy wyposażył sale operacyjną, jak również przyczynił się do odremontowania innych sal, wkładając w tę pracę wiele swych sił i poświęcenia. Ta sama gorliwość, sumiennosc i troskliwość cechowała nadal jego osobę w obchodzeniu się z chorymi. Nigdy nie szczędził im dobrej lekarskiej rady, starał się przy tym swoim pogodnym usposobieniem dodać otuchy pacjentom, przed którymi były ciężkie chwile przed- i pooperacyjnych przeżyć czy cierpień.

Ze względu na wiek Zborczyński w roku 1961 przeszedł ze szpitala do lecznictwa otwartego i pracował do śmierci jako chirurg specjalista w I Dzielnicy Przychodni Obwodowej w Krakowie. Lata jego życia upłynęły w stałej czynnej służbie i niesieniu pomocy chorym przez okres 54 lat pracy lekarskiej. W uznaniu wielkich zasług lekarskich i społecznych Zborczyński otrzymał zaszczytny tytuł honorowego członka zakonu Braci Miłosiernych. Zmarł 19 września 1968 r. i zgodnie z własnym życzeniem pochowany został w rodzinnej Lipnicy Murowanej, gdyż pragnął tam powrócić po latach pracy i znoju życia.

Współpracownikami Zborczyńskiego byli w latach przedwojennych jako pierwszy sekundariusz wymieniony już za poprzednich kadencji (Hładija i Nowickiego) — doktor Marian Józef Nowak, a jako drugi sekundariusz — doktor Czesław Kalitowski. W tychże

latach rozpoczął pracę w Oddziale Chirurgicznym doktor Józef Gajda. Początkowo czteroosobowy zespół lekarski uległ później powiększeniu, zwłaszcza w okresie okupacji. W tym czasie podjęli pracę w oddziale doktor Bruno Wranka i Juliusz Ciembroniewicz, a szpital zapewnił pracę i ochronę przed okupantem dalszym pracownikom medycznym (29). Pielęgniarskami pozostawali zakonnicy. W czasie okupacji, a w późniejszych powojennych już latach z Oddziałem Chirurgicznym współpracowali i operowali tu również między innymi profesorowie Maksymilian Rutkowski i Jan Glatzel — chirurg, January Zubrzycki — ginekolog oraz ówcześni docenci, a późniejsi profesorowie Józef Gasiński — chirurg, Emil Michałowski — urolog, Adam Kunicki i Jerzy Choróbski — neurochirurdzy oraz Jan Miodoński — otorinolaryngolog.

### JAN KOWALCZYK

W 1951 roku Szpital OO. Bonifratrów przejmuje krakowska Akademia Medyczna, a ordynatorem chirurgii zostaje Jan Kowalczyk (14, 33). Kowalczyk urodził się 23 czerwca 1903 r. w Krakowie, zdał maturę w gimnazjum Nowodworskiego, a w 1929 r. otrzymuje doktorat wszech nauk lekarskich Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Od chwili uzyskania dyplomu pracuje w II i I Klinice Chirurgicznej UJ, jako najbliższy współpracownik i uczeń kierownika tych klinik profesora Jana Glatzla. Dnia 28 czerwca 1948 r. habilituje się z chirurgii na Wydziale Lekarskim UJ. Od roku 1949 jako samodzielny pracownik naukowy pracuje kolejno w zespołowych katedrach wszystkich trzech krakowskich klinik chirurgicznych. W 1954 r. otrzymał tytuł naukowy docenta i był członkiem zespołowej III katedry i kliniki chirurgicznej krakowskiej Akademii Medycznej, jak również wykładowcą Wydziału Farmacji. Zmarł przedwcześnie 26 kwietnia 1958 r. jako zasłużony kandydat na profesora i kierownika katedry. Medycynie poświęciła się również małżonka Jana Kowalczyka, wybitny anatomopatolog i wieloletni kierownik krakowskiego Zakładu Anatomii Patologicznej, prof. dr Janina Kowalczykowa oraz córka doktor Katarzyna Kowalczyk, pracownik naukowy i syn Jan Kowalczyk — asystent II Kliniki Chirurgicznej AM w Krakowie.

Zainteresowania naukowe Kowalczyka oddaje treść jego 24 prac (14). Dotyczą one głównie nowotworów, chorób tarczycy, wrzodu żołądka i dwunastnicy, zapalenia otrzewnej i gruźlicy kostno-stawowej. Stale uzupełniany i wznawiany *Zarys klinicznego badania chirurgicznych chorych* (1953 r.) był cennym podręcznikiem akademickim. Warto tu też wspomnieć o wielkim wkładzie osobistym Kowalczyka w organizację i funkcje dydaktyki i administracji uczelni i klinik chirurgicznych. Był członkiem międzynarodowego

a prezesem krakowskiego oddziału Towarzystwa Chirurgów Polskich. Sylwetkę Kowalczyka, jako człowieka, chirurga-lekarza, naukowca i dydaktyka wysoko ocenia wspomnienie profesora Jerzego Jasińskiego (14).

#### TADEUSZ GUSCHLBAUER

W roku 1952 szpital Braci Miłosierdzia przejmuje ponownie Wydział Zdrowia miasta Krakowa, a ordynatorem chirurgii zostaje doktor Tadeusz Guschlbauer (12). Tadeusz Guschlbauer urodził się 11 października 1901 r. w Krakowie, uczęszczał do szkoły powszechnej i Gimnazjum św. Anny (Nowodoworskiego), gdzie brał czynny udział w pracy Koła Przyrodników. Maturę składa w 1920 r., a w 1921 r. wstępuje na Wydział Lekarski UJ, słuchając m. in. wykładów profesora Bronisława Kadera, Maksymiliana Rutkowskiego i Jana Glatzla. Pod wpływem wykładów Maksymiliana Rutkowskiego już w czasie studiów interesuje się żywo chirurgią, uczęszczając do kliniki tego profesora, który 10 czerwca 1926 r. promuje Guschlbauera na doktora wszech nauk lekarskich.

Od 1926 roku Guschlbauer pracuje jako wolontariusz, zaś w roku następnym jako sekundariusz Oddziału Chirurgicznego Szpitala św. Łazarza w Krakowie (obecnie II Klinika Chirurgiczna AM) do czerwca 1931 r. W czasie tego okresu zostaje przeniesiony na osiem miesięcy do I Kliniki Chirurgicznej UJ prowadzonej wraz z Oddziałem Chirurgicznym Szpitala św. Łazarza przez profesora Rutkowskiego, odbywa też trzymiesięczny staż w Oddziale Ginekologiczno-Położniczym tegoż szpitala, dwukrotnie w okresie urlopów zastępując dyrektora szpitala w Bochni, a od września do grudnia 1930 r. — dyrektora szpitala w Śniatynie, pełniąc w tych szpitalach obowiązki operatora. W czerwcu 1931 r. Guschlbauer obejmuje stanowisko ordynatora Oddziału Chirurgicznego i Dyrektora Szpitala Powiatowego w Żninie, kształcąc tu specjalistów chirurgii i organizując zebrania szkoleniowe. W czasie swego zatrudnienia Guschlbauer znajduje czas na kształcenie się własne w różnych działach chirurgii przez hospitalizację w różnych ośrodkach u znanych profesorów Radlińskiego, Leśniewskiego, Deği i Jurasza.

Po wybuchu drugiej wojny światowej 5 września 1939 r. Guschlbauer z przydzieloną czołwką chirurgiczną bierze udział w walkach i odwrocie wojsk na wschód za rzekę Bzurę, wykonując w warunkach wojennych swe lekarskie zadania, aż do rozbitcia zgrupowania przez Niemców w dniu 17 września 1939 r. Po przedostaniu się do Żnina wskutek prześladowań okupanta opuszcza Żnin udając się z rodziną do Krakowa. Tutaj przez cały okres

okupacji pracuje w Ambulatorium Chirurgicznym Ubezpieczalni Społecznej. Sekcja Pomocy Sanitarnej Krakowskiego Oddziału Polskiego Czerwonego Krzyża, w okresie od 1 lutego 1940 do roku 1941, a i potem gdy zawiesił ją zakaz okupanta, kierowała niezamierzonych chorych na leczenie i zabiegi. Bezinteresownej stałej pomocy tym chorym jak i rannych żołnierzom polskiego ruchu oporu udzielał między innymi Tadeusz Guschlbauer (28).

Po wojnie w maju 1945 r. zostaje zastępcą profesora Jerzego Jasińskiego, ordynatora Oddziału Chirurgicznego Szpitala im. G. Narutowicza w Krakowie, biorąc udział w zadaniach dydaktyczno-szkoleniowych i organizacyjnych, jak również współpracując przy zabiegach w Oddziale Ginekologicznym i Pododdziale Urologicznym tego szpitala. Dnia 1 stycznia 1952 r. Tadeusz Guschlbauer obejmuje ordynaturę Oddziału Chirurgicznego naszego szpitala. W okresie swej wieloletniej działalności organizuje oddział do poziomu umożliwiającego przeprowadzanie różnych dużych zabiegów w chirurgii ogólnej i traumatologii. Wprowadza jeden z pierwszych w Krakowie aparatów do narkozy dotchawiczej. Kształci licznych specjalistów i bierze żywy udział w działalności szkoleniowo-naukowej i organizacyjnej Towarzystwa Chirurgów Polskich, szczególnie jego Oddziału Krakowskiego, któremu przewodniczy w latach 1963/1964, a wchodzi w skład komisji rewizyjnej przez następne trzy kadencje. Dwu asystentów oddziału zdobywa stopień doktora medycyny. W okresie swej ordynatury Guschlbauer hospituje w różnych klinikach chirurgicznych — u profesorów Manteuffla, Kubiaka i Molla, w roku 1959 u profesora Krantza w Wiedniu. Za blisko dwudziestoletniej ordynatury Guschlbauera prowadzony przezeń Oddział zyskał wysoką ocenę fachową i społeczną. „Ta pozytywna opinia społeczna to wynik niezwykle ofiarnej i sumiennej pracy zespołu lekarskiego, a nade wszystko niezwykle utalentowanego chirurga i kierownika Oddziału, dra med. Tadeusza Guschlbauera” pisze jego następca (29). Guschlbauer przechodzi w stan spoczynku z końcem 1970 roku.

Za swe osiągnięcia Guschlbauer otrzymał Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski i Odznakę za Wzorową Pracę w Służbie Zdrowia. Za zasługi na polu nauki i rozwoju chirurgii 15 września 1972 r. Towarzystwo Chirurgów Polskich nadaje Tadeuszowi Guschlbauerowi godność swego członka honorowego.

W pierwszych latach ordynatury Guschlbauera nieformalną wtedy funkcję jego zastępcy pełnił były prymariusz doktor Zborczyński, od 1953 zastępcą ordynatora został wieloletni pracownik Oddziału, znany chirurg, doktor Bruno Wranka. Za ordynatury Guschlbauera w Oddziale pracują nadal doktorzy: Józef Gajda, Reinhold Kotucha, Alojzy Kozaczkiewicz i Zofia Wajdowicz. Z dalszych

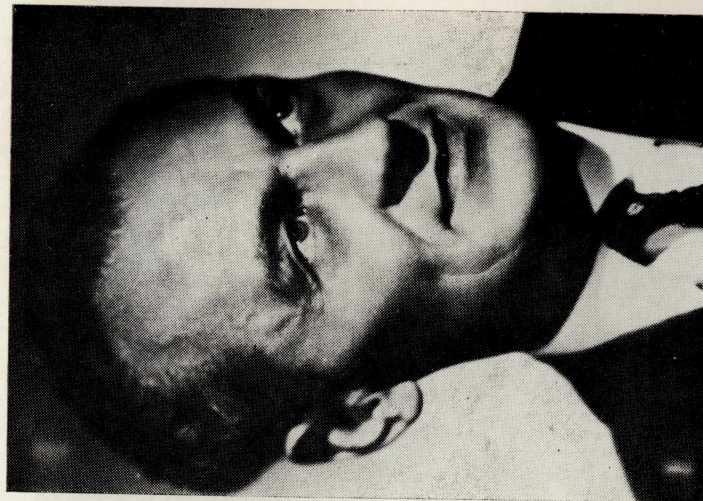
współpracowników i uczniów Guschlbauera należy wymienić lekarzy: Czesławę Huczek, Lucję Tomecką, dra Bohdana Sawickiego, Wojciecha Przybyszewskiego, Jerzego Sobolewskiego, dra Emila Kędziora, dra Kazimierza Patyka, Wiesława Gastoła, Artura Jedynaka i Stanisława Plutę. Oddział zatrudniał ostatecznie wówczas dziewięciu lekarzy, dwu felczerów, osiem zakonnych i piętnaście świeckich pielęgniarek (29).

### WŁODZIMIERZ JASTRZĘBSKI

Dnia 1 kwietnia 1971 r. ordynatorem chirurgii zostaje doktor Włodzimierz Jastrzębski (15). Jastrzębski urodził się 3 marca 1920 r. we wsi Trzciana w powiecie rzeszowskim. Szkołę podstawową i gimnazjum matematyczno-fizyczne odbywa w Rzeszowie. W czasie okupacji zmuszony do ciężkiej pracy fizycznej, a następnie wywieziony w głąb rzeszy niemieckiej, ucieka i wraca do kraju. Po przejściowym kilkumiesięcznym zatrudnieniu w tymczasowej administracji państwowej, zdaje w roku 1946 egzamin wstępny i podejmuje studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego, które kończy w 1952 roku. Jeszcze w czasie studiów od marca 1949 r. pracuje do kwietnia 1952 r. jako asystent Katedry i Zakładu Chemii Lekarskiej, następnie na własną prośbę zostaje przeniesiony i zatrudniony w III Klinice Chirurgicznej krakowskiej Akademii Medycznej. Dochodzi w niej do stanowiska adiunkta, uzyskuje dwustopniowe specjalizacje w chirurgii ogólnej i chirurgii dziecięcej oraz tytuł naukowy doktora medycyny (w roku 1962). W ramach III Kliniki Chirurgicznej krakowskiej Akademii Medycznej prowadzi od 1960 r. jej 60-lóżkowy Oddział Chirurgii Dziecięcej. W roku 1970 po likwidacji tego Oddziału dla rozbudowy oddziału sztucznej nerki, obejmuje kierownictwo klinicznego Oddziału Chirurgii Dziecięcej Akademii Medycznej w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym w Kielcach. Jest odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi i innymi odznaczeniami. Medycynie poświęciła się również córka Elżbieta Jastrzębska-Stupnicka, pracownik naukowy krakowskiej Kliniki Endokrynologicznej AM i jej mąż.

Tematyka kilkunastu publikacji Jastrzębskiego dotyczy wrodzonych wad i nabytych chorób układu krążenia i przewodu pokarmowego, chorób nowotworowych, obrażeń tułowia i zagadnień medycznych sanitarnego transportu lotniczego.

Zastępcą ordynatora pozostaje nadal doktor Bruno Wranka, z współpracowników doktora Guschlbauera ubył przedwcześnie zmarły Jerzy Sobolewski, na inne stanowiska poza szpitalem przeszli: Czesława Huczek, Lucja Tomecka i ostatnio dr Emil Kędzior. Przez pewien okres w Oddziale pracował były adiunkt Kliniki



26. Stefan Bąk (1917—)



25. Włodzimierz Jastrzębski (1920—)

Chirurgicznej Akademii Medycznej w Krakowie — doktor Stefan Jasiński oraz lekarz Adam Blach, późniejszy dyrektor szpitala.

#### STEFAN BĄK

W 1951 roku, początkowo w ramach oddziału chirurgii ogólnej utworzono w pierw 20-lóżkowy Oddział Chirurgii Naczyń Krwionośnych, który po rozbudowie i przebudowie stał się od 14 listopada 1963 roku samodzielnym II Oddziałem Chirurgicznym naszego szpitala. Od chwili powstania tego Oddziału do chwili obecnej kieruje nim profesor Stefan Bąk (2).

Stefan Bąk urodził się 17 kwietnia 1917 r. w Długowoli w Kieleckiem. Gimnazjum kończy w roku 1936 w Ostrowcu Świętokrzyskim, wstępując następnie na Wydział Lekarski Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, a później kontynuując studia na takim samym wydziale Uniwersytetu w Kownie. Uzyskany tu dyplom lekarza nostryfikuje w Uniwersytecie Poznańskim w 1946 roku. Pracę rozpoczyna w Oddziale Chirurgicznym Szpitala Miejskiego w Wilnie jako stażysta, a potem wolontariusz, w roku 1945 zostaje ordynatorem i kierownikiem szpitala powiatowego w Lipsku nad Wisłą, w 1946 r. — asystentem gdańskiej Kliniki Chirurgicznej AM.

W roku 1948 uzyskuje stopień doktora medycyny gdańskiej Akademii Medycznej na podstawie pracy „O ranach postrzałowych jamy brzusznej”. W latach 1948 do 1954 Bąk pracuje jako starszy asystent, następnie adiunkt II Kliniki Chirurgicznej AM w Krakowie, habilitując się w roku 1952 na podstawie pracy „Necrosis capitis femoris post luxationem traumaticam”. W roku 1955 zostaje docentem etatowym I Kliniki Chirurgicznej krakowskiej AM. W roku 1957 obejmuje obowiązki ordynatora I Oddziału Chirurgicznego Szpitala Kolejowego a w 1960 r. p.o. ordynatora Oddziału Torakochirurgicznego Szpitala Specjalistycznego w Krakowie. Wreszcie w roku 1961 zostaje ordynatorem II Oddziału Chirurgicznego naszego szpitala, zwanego Oddziałem Chirurgii Naczyń Krwionośnych. W roku 1952 Stefan Bąk zorganizował Przykliniczną Poradnię Chorób Naczyń Krwionośnych z zapleczem diagnostycznym i operacyjnym przy II Klinice Chirurgicznej AM, którą wówczas kierował profesor Kornel Michejda. Po kilkakrotnej reorganizacji przychodnia ta w roku 1957 stała się w ramach Wojewódzkiej Przychodni Specjalistycznej Wojewódzką Przychodnią Chorób Naczyń Krwionośnych, której Stefan Bąk był w pierw kierownikiem, a następnie konsultantem do roku 1977. W latach 1959 do 1968 Bąk jest kierownikiem Katedry Kontroli Lekarskiej Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie, w latach 1968 do 1974 kierownikiem Ośrodka Naukowo-Badawczego w Busku Zdroju. W 1978 r. zostaje profesorem nadzwyczajnym.



20. Michał Marian Hładaj (1881—1934)



19. Stanisław Rzegociński (1875—1933)

W ciągu swej pracy Stefan Bąk odbywa staże naukowe w kraju (u profesorów Manteuffla i Rzepeckiego) i za granicą (w ośrodkach kardio- i angiochirurgicznych Francji i Anglii). Bąk jest autorem ponad 150 publikacji, głównie prac oryginalnych, opracowań klinicznych i kazuistycznych i kilku filmów naukowo-dydaktycznych oraz ponad 60 referatów. Tematyka pracy naukowo-dydaktycznej dotyczy chirurgii ogólnej, angiochirurgii, rehabilitacji i balneologii. W latach 1948 do 1957 Bąk był sekretarzem Polskiego Przeglądu Lekarskiego, obecnie jest członkiem zarządu krakowskiego Towarzystwa Chirurgów Polskich i zagranicznych towarzystw chirurgicznych i kardio-angiologicznych. W roku 1972 otrzymał Złoty Krzyż Zasługi i Złotą Odznakę za pracę społeczną dla Miasta Krakowa, w roku 1974 — Medal XXX-lecia PRL a w 1977 r. — Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski. Zawód lekarski obrała również jedna z córek — internistka dr Marzanna Magdoń.

Od powstania II Oddziału Chirurgicznego zastępcą ordynatora pozostaje doktor Aleksander Nitoń, dalszymi najstarszymi stażem współpracownikami Stefana Bąka są obecnie lekarze: Anna Nazalewicz i Jerzy Kulikowski, który prowadzi Pracownię Izotopową oddziału założoną w roku 1967.

Studiując poczet ordynatorów chirurgii w naszym szpitalu, zwracają uwagę ich ścisłe związki z Wydziałem Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego i Akademii Medycznej. Przedstawieni ordynatorzy są wychowankami i zwykle pracownikami naukowymi tych uczelni, wywodzą się z krakowskiej szkoły chirurgicznej wybitnych profesorów Jana Mikulicza, Bronisława Kadera, Maksymiliana Rutkowskiego, Jana Glatzla, Kornela Michejdy i Jerzego Jasińskiego. Poza osiągnięciami naukowymi, dydaktycznymi czy zawodowymi warto tu podkreślić również wielkie osobiste zaangażowanie obywatelskie, społeczne i polityczne wymienionych ordynatorów w warunkach pokojowych czy wojennych. Niektórzy z nich po objęciu katedr i klinik chirurgii w innych miastach stworzyli własne szkoły chirurgii, jak np. profesor Zygmunt Radliński w Warszawie, czy profesor Stanisław Karol Nowicki w Poznaniu. Treść mej pracy świadczy dobitnie o wysokim poziomie chirurgii w naszym szpitalu i o ważnej roli, jaką odegrali jej ordynatorzy w krakowskiej i polskiej nauce i praktyce chirurgicznej.

#### BIBLIOGRAFIA

1. Adamowicz P. — Informacje o dr M. Hładuj.
2. Bąk S. — Zyciorys i dokumenty osobiste. Własność: Szpital im. E. Biernackiego, Kraków, Trynitaraska 11.

3. Bogusz J., *Dzieje krakowskiej chirurgii (Wydział Lekarski Uniwersytetu Jagiellońskiego i Akademii Medycznej)*. W: *Nauki medyczne w sześćsetlecie Uniwersytetu Jagiellońskiego*. T. 2: *Historia katedr*. Kraków 1964.
4. Bogusz J., *Krakowska Szkoła Chirurgiczna od roku 1860*. „Polski Przegląd Chirurgiczny” 1960, 32 (8—9) 715—742
5. Bossowski A., *Prof. Rudolf Antoni Trzebicki*. „Przegląd Lekarski” 1903, 42 (32) 468—470
6. Dzierżanowski R., *Zygmunt Radliński (1874—1941)*. *Szpitala wspomnień*. „Służba Zdrowia” 1976, 13 (4) 8
7. Gaertner H., *Brat Gabriel — Kamil hrabia Ferrara (w 350-lecie śmierci)*. „Kierunki” 1977, 22 (5) 1—4
8. Gaertner H., *Camillo Comes Ferrara (Brat Gabriel) — jego działalność w Polsce*. „Szpitalnictwo Polskie” 1977, 21 (4) 181—185
9. Gaertner H., *Dzieje Szpitala im. Edmunda Biernackiego w Krakowie*. „Archiwum Historii Medycyny” 1976, 39 (4) 423—437
10. Gaertner H., *Ordynatorzy krakowskiego szpitala Braci Miłosiernych (obecnie im. E. Biernackiego) w wieku XVII—XIX*. „Szpitalnictwo Polskie” 1978, 22 (1) 23—28
11. Gaertner H., *Ordynatorzy Oddziału Chorób Wewnętrznych krakowskiego szpitala Braci Miłosiernych (obecnie im. E. Biernackiego) w wieku XX*. „Szpitalnictwo Polskie” 1978, 22 (2) 64—71
12. Guschlbauer T. — Zyciorys i dokumenty osobiste. Własność: Szpital im. E. Biernackiego, Kraków, Trynitaraska 11
13. Hładuj M. — Zyciorys i dokumenty osobiste. Własność: Mgr J. Hładuj, Kraków, ul. Długa 60
14. Jasiński J., *Pośmiertne wspomnienie o docencie Janie Kowalczyku*. „Polski Przegląd Chirurgiczny” 1958, 30 (5) 423—425
15. Jastrzębski W. — Zyciorys i dokumenty osobiste. Własność: Szpital im. E. Biernackiego, Kraków, Trynitaraska 11
16. Kołodziejki J., *Prof. dr med. Zygmunt Radliński*. „Polski Przegląd Chirurgiczny” 1936, 15 (1) 1—4
17. Konopka S., *Rocznik Lekarski Rzeczypospolitej Polskiej na 1933/34 rok*, Warszawa 1933
18. Kronika Polskiej Prowincji Zakonnej OO. Bonifratrów 1920—1939. Własność: Konwent OO. Bonifratrów w Krakowie, ul. Krakowska 48
19. Lejman K., *Zarys dziejów Kliniki Dermatologicznej Uniwersytetu Jagiellońskiego — w stuletnią rocznicę jej otwarcia*. „Przegląd Dermatologiczny” 1964, 51 (1) 1—10
20. Łapiński Z., Rudowski W., *Zarys historii chirurgii warszawskiej*. *Warszawskie szkoły chirurgiczne*. „Polski Przegląd Chirurgiczny” 1960, 32 (8—9) 761—783
21. Nowicki S. — Zyciorys i dokumenty osobiste. Własność: Dr J. Nowicka, Rabka, Curie-Skłodowskiej 4
22. *Oceny i sprawozdania*. Trzebicki, „Die chirurgische Abteilung des St. Lazarus Spitals zu Krakau. Ein Bericht über 10 000 Operationen”, Krakau 1903. „Przegląd Lekarski” 1903, 42 (7) 96—97
23. Piskorz A., *Prof. dr Stanisław Nowicki*. *Wspomnienie pośmiertne*. „Polski Przegląd Chirurgiczny” 1972, 44 (11) 1679—1688
24. Radliński Z. — Zyciorys i inne materiały. Własność: Dr J. Radlińska, Warszawa, ul. Podwale 3/17
25. Rutkowski J., *Chirurgia*. Wyd. 3, t. 1, Warszawa 1954
26. Rzegociński B. — Zyciorys i dokumenty osobiste. Własność: S. Rzegociński, Kraków, Szpitalna 36
27. Sokół S., *Ludwik Rydygier (1850—1920)*. Warszawa 1961 (PAN VI Wydział Nauk Med. i Pol. Tow. Hist. Med.)

28. Supniewski J., *Wydział Lekarski Uniwersytetu Jagiellońskiego w okresie okupacji*. W: *Nauki medyczne w sześćsetlecie Uniwersytetu Jagiellońskiego*. T. 2: *Historia katedr*. Kraków 1964.
29. *Szpital Miejski im. Edmunda Biernackiego*, Kraków 1972 (Wydawnictwo Art. Graf.)
30. *Szpital OO. Bonifratrów w Krakowie*. W: *Polski almanach uzdrowisk*. Kraków 1934 (Pol. Tow. Balneol.)
31. Szukiewicz M., Dr Michał Hładij. „Przewodnik Katolicki” 1934, 40 (23) 322—323
32. Święch Z., *Kolekcjoner kolekcji*. „Przekrój” 1977 (1692) 10—11
33. Wachholz L., Białoń J., Grochowski J., *Skład osobowy Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364—1949 i Akademii Medycznej w Krakowie w latach 1950—1963*. Kraków 1963
34. *Wiadomości bieżące*. *Nekrologia*. „Przegląd Lekarski” 1903, 42 (49) 706
35. *Wiadomości bieżące*. „Przegląd Lekarski” 1905, 44 (10) 140
36. *Wiadomości bieżące*. „Przegląd Lekarski” 1905, 44 (27) 433
37. *Wiadomości bieżące*. „Przegląd Lekarski” 1905, 44 (49) 785
38. Wiktor Z., *Jan Mikulicz (1850—1905)*. W: *Nauki medyczne w sześćsetlecie Uniwersytetu Jagiellońskiego*. T. 1: *Zyciorysy*. Kraków 1963.
39. Zborczyński F. — *Zyciorys i dokumenty osobiste*. Własność: E Zborczyńska, Kraków, Straszewskiego 1